

OPANOWAĆ (305) *vb pf i impf*

pf (303), *impf* (2); *impf praet* (2) *BielSpr* 9, *SarnStat* 689.

Oba o oraz oba a jasne.

inf opanować (41). ◇ *fut* 1 *sg* opanuję (1). ◇ 2 *sg* opanujesz (6). ◇ 3 *sg* opanuje (25). ◇ 1 *pl* opanujemy (1) *BielKron*, opanujem (1) *BielSjem*. ◇ 2 *pl* opanujecie (3). ◇ 3 *pl* opanują (6). ◇ *praet* 1 *sg m* -em opanowałam (1). ◇ 2 *sg m* -ś opanowałam (4). *f* opanowałam (1). ◇ 3 *sg m* opanowałam (75). *f* opanowała (8). *n* opanowało (5). ◇ 1 *pl m pers* -chmy opanowali (1). ◇ 2 *pl m pers* -ście opanowali (2). ◇ 3 *pl m pers* opanowali (56). *subst* opanowały (6). ◇ *plusq* 3 *sg m* był opanowałam (4), b(e)łam opanowałam (1) *PapUp*. *f* była opanowała (1). ◇ 3 *pl m pers* byli opanowali (7). *subst* opanowały były (1). ◇ *imp* 2 *sg* opanuj (1). ◇ *con* 2 *sg m* byś opanowałam (6), by opanowałam (1) *Leop*. ◇ 3 *sg m* by opanowałam (9). *f* by opanowała (6). *n* by opanowało (2). ◇ 2 *pl m pers* byście opanowali (1). ◇ 3 *pl subst* by opanowały (1). ◇ *con praet* 3 *sg m* by był opanowałam (1). ◇ *part praet act* opanowawszy (20).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI w. (jeden z niżej notowanych przykładów) i XVIII w.

1. *Przejść, zająć, wziąć pod swoją władzę, zawładnąć; objąć w swoje posiadanie, zagarnąć; possidere Vulg, PolAnt, Cn; occupare Calep, Cn; obtinere, ferre Vulg; insidere, invadere Cn [co (198), kogo (41)] (239) : WY wślyscy ktorzyście opánowali ziemię rozráduycie sie pánu śwemu wyfláwiáiac wielmożność máieftátu ie⁸⁰ *RejPs* 95, 138, 138v, 154, 156, 203v; *RejKup* Zv; ktorzy [mocarze tego świata] opánowawśly ludzie wolne/ nye ich/ ále tylko śwego pożytku pátrzą. *KromRozm III* M7; *Diar* 43; Iż Pan sam opánował wślytki szyrokości ziemi *LubPs* P2v *margin*, P2v, Q4, gg6v; iako sie modlicie/ ná każdą niedzielę/ we wślyftkich kościelech ktore Antykryft Rzymfki opánował [f]. *KrowObr* 72v; Poráziłgo tedy lud Ifraélfki y pomordował miecem/ y opánował ziemię ie⁸⁰ od Arnon aż do Iebok *Leop Num* 21/24; Poyrzyże ná ziemię ktorąć dáie Pan Bog twoy: wnidz á opánuy ią *Leop Deut* 1/21: (wierzcie themu) żeć rośprośly Pan te wślyftkie narody/ przed oblicznością wálfą y oppánuiecie ie *Leop Deut* 11/23, *Num* 21/26, 33, 35, *Deut* 6/1, 19/1 (13); Abowiem narodowie ci ktore opánuiefz/ flucháią wroźbithow y wielczkow/ ále thobie Pan Bog twoy nie dopuźcza tego. *BibRadz Deut* 18/14, *Deut* 23/20, 28/21, *Ps* 68/28; [Tytus] kazał do muru drábin y przyftáwiác/ y mocnie strzelbę puźczác/ opánowali pirwśly mur/ zá drugi miefiąc wzyęli mocą wtory mur/ potym trzeći zá wielką trudnością. *BielKron* 147; [cesarz turecki] ku tey Infule [*Peloponesus*] woýfko morzem przywiódł/ mury ony potukł/ y Infule opánował. *BielKron* 272; Wśi teź wiele opánowali w Parczowfkim kraiu. *BielKron* 392v [*idem PapUp F*], 267, 267v, 278v, 284, 287v (19); Gdy ludziám Krzesciánfkim iuz oddaná ziemię Opánował Machomet to piekielne plemię. *Prot* A4; Mocnyć iest Pan ktory opánował niebo/ ziemię/ morze/ y wody wślytki. *RejAp* 133v, 85, 102, 112v; ktorego [człowieka Pan] tak wvielbił y vmiłował/ że go tak poftánowił/ áby był wślytko opánował na zyemi. *RejPos* 42; iedno sie cieszyli onemi słowy/ [...] iż miał przydź á opánować wślytek fwiát/ á wzyąc w pośluzenstwo wślytki narody *RejPos* 66v; Ktorzy ácz teź niewiedzą co iest Bog/ [...] ále wźdy wiedzą iż iest Bog/ wiedzą iż stworzył niebo y ziemię/ á opánowawśly ie/ rzádzi y ípráwue wślytko możnością swoią. *RejPos* 148v, 49, 53v, 72, 72v, 102v (21); *KwiatOpis* D2; *RejZwierc* 204; bo miewali ná ten czas w woýfche rozmaíte Rzemieśniki/ [...] iáko ciefle [ktorzy] czynili wieże drzewiáne/ ktore przytháczano pod mur ná kołkách/ s tych wież mocą z muru ludzi ípádzáli/ á tak miáftá opánowali/*

bo ná ten czas ielzche łtrzelby pułzkárkíey nie było. *BielSpr* 9, 69; *KochMon* 25; *WujJudConf* 151; Ale byli Rzymiánie: ktorzy wftáwiczną łtraż łwá nád żydy/ ktore iuż byli opánowáli/ trzymáli *CzechRozm* 254; *SkarJedn* 336; ziemię ich [dwi krolów: Seona i Oga] wlytę opánowál/ y dwimá iá pokoleniom wdziectwo podał. *SkarŻyw* 484, 286, 336, 559; y ták łię wdziátał Iedynowáidcá wlytę Ruśi/ opánowáwly wlytę Xięłtwá Brátow łwoich *StryjKron* 130; ábowiem Roman Xiążę Rułkie chcąc łtolice Kijowłką opánowác/ náiał Połowcow zá pieniądze ná pomoc *StryjKron* 190, 11, 46, 100, 280, 395, 592, 692; Papież ielł Antychriłtem: gdyż on *Imperium transtulit*, łtolice Celárłką opánowál: y moc łobie wlytę/ y zwierzchność nád Celárzem y Krolmi przywáłzczył *CzechEp* 426, 356, 385, 409 *marg*, 426; *NiemObr* 43, 164; *GórnRozm* B2; *KochProp* 13; *PapUp* F, Fv; *Phil* C; Bo od zmárzłęgo morzá po brzeg Adryáńłki/ Wlytę był opánowál cny naród Słowiáńłki. *KochCz* A3v; *PowodPr* 10, 32, 81; [Po łmierci jego niejaki Przethpelsky, ze wsi przyszedszy, żonę tego nieboszczyka pojał, tę rolą opánowál officio civili irrequisito, mieszkiego nie przyjał, iuramentu nie uczynił *DokumPlock* 125.].

opanować ile czego (7): *Diar* 77; Rzymiánie kiedy łwiáth podbijáli pod łwá moć/ iednę część Dunáia od południá opánowáli *BielKron* 288; iz łami iákmiarz puł Europy opánowáli *BielKron* 336, 259, 287; *StryjKron* 692; *ActReg* 81.

opanować czym (15): *LubPs* S3v; proś á wołay zá Pánem łwoim/ [...] izby cię opánowál łwięty m krołstwem łwoim/ á łwieceł oczy twoie y otworzył wly y ięzyk twoy ku wyláwianiú łwiętey chwały łwoiey. *RejPos* 207, 344; Tákże łie czyta y o wielkim Alexándrze/ iz tákim miłolierdziem wiele kráin opánowál/ dobrowolnie mu łie łami poddawáiac. *BielSpr* 48; *SkarKazSej* 688b. Cf »opanować męstwem«, »opanować mieczem«, »mocá (a. zwierzchnościami) opanować«, »obłudnościami a chytróściami opanować«, »prawem dziedzicznym opanować«.

opanować pod kim [= *coś będące w czyim posiadaniu*] (3): iecháli przeciwo okrutnikowi/ á otrzymawly nád nim zwycięłtwo dołłali záię krołstwá Lionłkiego/ y drugie mieyłcá pod pogány opánowáli *BielKron* 279; *BielSpr* 57v; *StryjKron* 115.

W połączeniu z nazwą miejscową (40): tákże Ionátás opánowál Ioppen. *Leop* 1.Mach 10/76; Bołnę opánowáli *BielKron* 170v; Przeiechawly Eufrátę rzekę z łzełciá łet tyliac pielzych á ieznych z czterdziełciá tyliac/ mnielzł Azyá opánowál. *BielKron* 240v, 121, 178, 240, 251, 266 (13); Turcy [...]. Opánowáli Węgry zá máłá łzkodá *BielSpr* 57v; Łáćinnicy Cárogrod opánowáli y Grecki kołciół z innymi włchodnimi ziednoczyli. *SkarJedn* d7, A*, 253; y brátá poimał/ y wlytę Normániá opánowál. *SkarŻyw* 336; *StryjKron* 11, 15, 66 [2 r.], 100, 165 (12); *CzechEp* 355, 370 [2 r.], 378; ktorzy opánowáwly rzecz połpolitá Rzymłką/ wlytkim wladáli *NiemObr* 159, 59; *BielSjem* 17; *GórnRozm* C4v; Fráncuzowie wlytę Gállia opánowáli *SkarKazSej* 706b.

W połączeniu z nazwą określonego regionu wyrażoną przez rzeczownik: krolestwo (5), *ziemia* (4), *państwo* (2), *kraina* (2), *księstwo* (2) + *przymiotnik od nazwy miejscowej* (15): [*Turek ogłosił*] że na przyszłe lato ze wszyłką mocá łwá ciágnie, aby ostatek węgierskiej ziemi opánowál *Diar* 23; *BibRadz* 3.Esdr 6/17 [*idem BudBib*]; iz Nárádyn chciá opánowác krolestwo Egipłkie *BielKron* 179, 179, 289v, 314; S tądże Turcy opánowáli wlytę Kráiny Słowieńłkie *BielSpr* 39v, 69; *BudBib* 3.Esdr 6/17;

SkarŻyw 306; do Kijowá przyŕzedwŕzy Stolec Xięŕtwá Kijowŕkiego opánowál. *StryjKron* 260, 235, 395; *NiemObr* 158; *SarnStat* 1224.

W połączeniu z nazwą etniczną (2): [Turcy] Opánowáli Słowaki/ Rodys/ Modon/ Hidrunth/ y wiele innych Portow y Miałt známienitych pod Krześcijány. *BielSpr* 57v; *SkarJedn* 258.

W połączeniach szeregowych (3): SALámonow kościół był iáko zamek/ dziś Turcy Sárázeni opánowáli y trzymaia/ y zówieráią ij/ Krześcianiná żadnego wniśc do niego niedopuŕzczá. *BielKron* 265; Kto włápi/ náiedzie/ opánuie dobrá kościelné/ Klátwam ma bydz poddan. *SarnStat* 897 marg, 1250.

W przeciwstawieniu: »odłączać ... opanować« (1): A vpadńmy przed nogi iego [Chrystusa] s prośbami fwemi/ áby nas z niego [królestwa swego] odłęczáć nie raczył/ owŕzem áby nas opánowáć raczył/ iáko włálne á obiecáne dziedzictwo fwoie *RejPos* 17.

W charakterystycznych połączeniach: opanować arcybiskupstwo, dobra, dziedzictwo (3), insuŕę (3), kraję (7), królestwo (9), księstwo (3), miasto (8), (wszelkie) miejsca (2), wszystkie mocarstwa, morze, niebo (6), państwo (4), prace [czyje], stolec, stolicę (6), (wszytek) świat (9), wody, wsi (2), zamek (4), ziemię (głębokości, granice, szerokości ziemi, (wszystko) na ziemi (42); opanować ludzi (ludzie wolne) (2), mocarze, narod (7), syny [czyje], wierne(go) (2), Żydy.

Fraza: »iżby (aby) nas (zawždy, na wszem) opanowało (święte a. mocne) królestwo, moc, ręka, władza, zwirzchność [czyja]« [w tym: królestwo a moc (1), moc a zwirzchność (1), ręka, opieka a możność (1), władza, opieka, opatrność a święte królestwo (1), zwirzchność a opieka (1)] (5:2:1:1:1): Przydz królestwo twoie/ to ielt/ áby nas zówždy opánowála zwirzchność á opieká twoiá fwięta/ áby żadne królestwo nád námi mocy áni żadney zwirzchności nie miało *RejAp* 102; á proś go áby włożył rękę fwoię ná głowę twoię/ áby cie opánowála ręká/ opieká/ á możność Páná twego *RejPos* 207; á iżby nas opánowála tá moc á tá zwirzchność twoiá *RejPos* 273, 115, 130, 134, 167, 206v, 253v, 313.

Zwroty: »do czasu opanować« (1): y wŕŕyfcy namožnieyŕfy krolowie iey [ziemi]/ ktorziŕćie to [okrąg ziemi ze wszemi sprawami] do czaŕu opánowáli chwalcie á wyŕláwiayćie imię wielmożne páná tego. *RejPs* 218.

»opanować od granic do granic« (1): iż nie tobie złoŕniku ále fynowi fwoiemu dał opánowáć do [!] [lege: od] gránic do gránic wŕzytki fzyrokości fwiátá tego. *RejPos* 239v.

»opanować jako krol« (1): Iż mu tho poprzyfiągł Bog Ociec iego [Chrystusa]/ iż go miał poŕtáwić Krolém wiecznym [...] y w mocy fwoiey miał opánowáć nas iáko Krol *RejPos* 232v.

»opanować męstwem« (1): Lechu Słowiáninie/ Króryś napiérwéy zásiadł w téy kráinie/ Y opánowál męŕtwem fwoim mocné Brzegi północné. *KochPieś* 12.

»opanować mieczem« (1): Tám nieboŕczík Pan mogł się pomścic krzywdy powinowátego fwego nád miŕtrzem/ y ziemię opánowáć mieczem. *BiałKaz* K3v.

»mocą (a. zwirzchnością) opanować« [szyk 6:1] (7): *BielKron* 275; Iuż wiemy iáko byli mocá ftrzy Rzymiánie/ z dopuŕzczenia Pánŕkiego/ opánowáli wiele národow y ięzykow tego fwiátá. *RejAp* 108v; ktorzy mocámi á zwirzchnościami fwemi iuż byli ták opánowáli ludzi/ iż wŕzytko thák czynic á fpráwować muŕieli/ iáko ŕie iedno im zdáło *RejPos* 283v; *StryjKron* 11, 114, 235, 395.

»możnością, możnie opanować« (2:1): Bo wyem żeś ty wŕlytko możnye opánował. *LubPs* Q3; Proźbá áby raczył pan możnością fwą opánować wierne fwe *LubPs* S3v *marg*; *RejPos* 344.

»obłudnością a chytrnością opanować« (1): wiemy iáko potym ci nowfzy [*Rzymianie*] obłudnością á chytrnością opánowali fwiát *RejAp* 108v.

»opanować jako pan« [*szyk zmienny*] (2): *LubPs* hh5; ábys łobie rofkoszował nád tym wŕzytkim/ á opánował iáko práwy pan á dzyedziec to wŕzytko/ co ia iuz dawam od tego czáfu w poŕŕuŕzeństwo twoie *RejPos* 337v.

»prawem dziedzicznym opanować« (1): á ci co oczekawáią łáski páńŕkiew iákoby práwem dziedzicznym opánuią ziemię. *RejPs* 55.

»opanować sobie« [*szyk zmienny*] (2): Abyś z nich dzyedziecstwo fwe iáko Pan dobrotliwy Wdzyęcznie iuz ná wiek wiekow tu łobie opánował *LubPs* hh5, Z4.

»jako i ktorem sposobem opanować« (1): ieśli to dobrze/ tákiego nie imáć: ábo owego/ ktory z nieprzyiácielem Koronnem ma porozumienie/ y poŕtánowinie [!]/ iáko y ktorem ŕpofobem ma on nieprzyiáciel Koronę opánować? *GórnRozm* C4v.

»(na wiek(i)) wiecznie, na wiek wiekow opanować« [*szyk zmienny*] (4:1): Bo ty náŕŕe ŕprzećiwniki możnye pohołduyełz/ A nas wdzyęczne dzyedziecstwo twe wiecznie opánuielz *LubPs* O5v, hh5; Co nam rácz dáć Boże Oycze wŕzechmogący náŕz/ kthoryś opánował niebo y zyemię w wŕzytki mocarŕtwá ich ná wieki wieczne *RejPos* 148, 16v; *ArtKanc* Q4.

Szeregi: »dobyć i opanować« (2): Máchomet Cefarz Turecki wielką mocą przyciągnął do Peloponezu/ dobył ziemię y opánował iá *BielKron* 273; *StryjKron* 190.

»dostać a opanować« (1): y porázili [...] wyŕŕŕy nád dwádzieściá thylięcy ludzi/ y doŕtáli á opánowali wyłokie zamki [*et munitiones excelsas obtinuerunt*] *Leop 2.Mach* 8/30.

»dzierżeć i opanować« (1): który Grzegórz ŕpokoynie przez cztery látá nie vczyniwŕzy doŕtátecznéy zapláty dzyerzał y opánował [*tenuit et possedit JanStat* 550] rzeczonné dzyedziecstwo. *SarnStat* 689. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»[komu] odjąć i opanować« (1): Duniánie przeŕŕŕy lat vŕtáwiczne walki wiodáć/ Szweciá Inŕułę im odiełi y opánowali. *BielKron* 293.

»opanować a ogarnąć« (1): SŁyŕzałeś [...] ná początku tey ŕwiętey roŕpráwy [...] iáko wiekuiŕte Bołtwo/ Ociec/ Syn/ y Duch s. opánowało á ogarnęło dziwną możnością fwą/ wŕzytky mocy niebiełkie/ y zyemłkie/ y piekielne *RejPos* 344.

»armatą osadzić i opanować« (1): Bo gdy Iulius Cefarz Hiŕpániá y wŕzytko práwie Morze Miedzyziemłkie Gades/ y Ocean/ poráziwŕzy Warroná Hetmáná Pompeiuŕŕowego/ ŕwoiá Armatą oŕŕadził y opánował *StryjKron* 66.

»osieść (a. osiadać), (i) opanować« [*szyk 3:2*] (5): Rołciław Xiążę Smolenłkie przyechawŕzy do Kijowá Stolicę iego [*Książęcia kijowskiego*] oŕiadł y opánował *StryjKron* 225, 260, *CzechEp* 355, 425; *Calep* 721b.

»posiąść (a. posieść) a opanować« (5): Błogofłáwieni cíłfy: ábowiem oni poŕiędą á opánuią ziemię [*Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*]. *Leop Matth* 5/4, *Deut* 30/16; iz gdy vpadł on nędzny pirwŕzy człowiek w Ráiu/ á ŕtrácił práwo ŕwoie/ kthore miał od Páná ŕwoiego nádáne/ iz mu był

dał polieść á opánować wśytkę zyemię/ tedy onże chytry czárt/ [...] iuz był doštał zwirzchności nád nim *RejPos* 76v, 77v, 315v.

»rządzić a opanować« (1): zrozumieli/ iż s tego narodu á w tey zyemi miał lie národzić krol á zbáwiciel/ ktory miał rżądzić á opánować wśytek fwiát. *RejPos* 35v.

»opanować i stworzyć« (1): Izalifz Izráelu/ nie Oćiec ieft twóy Bóg: który ciebie opánował y ftworzył? [*qui possedit te et fecit et creavit te Vulg Deut 32/6*] *BiałKat* 6.

»ubieżeć i opanować« (2): y owłzem [*Jarosław*] wzgárdziwłzy vpominánie Oycowłkie/ przyciągnąwłzy z Nowogrodá Kijów vbieżał y opánował: pod zákryćim fpoakoynego wiechánia *StryjKron* 165, 130.

»wziąć i opanować« (2): Krol Matyafz Iáyćá zamek ná fkále miedzy wodámi/ ktory głowá był Boleńfkiego kroleftwá nie dobyty/ mocá wźiał y opánował *BielKron* 275; *StryjKron* 36.

»zhołdować i opanować« (1): gdy Płkow z wielkim Nowogrode/ Pod Litewłkim chcąc Witołt mieć dochodem/ Moniwidowá ie fpráwá z hołdował/ Y opánował. *ModrzBazStryj* π2v.

W przen (8) : *RejWiz* 99; Ktora to omyłká nie teraz iuz Greckie księgi opánowálá/ poniewáz y náłz Słowieńki tłumacz wedle niey przełóżył. *BudNT przedm* b4; *CzechRozm* 155; morowe powietrze wedle przemożenia dowćipu ludzkiego/ oddaláli: ábo iefli iáko się trafia/ záięło się/ mieli o to pilne ftáránie/ żeby wśytkiego Miáłtá nieopánowáło *ModrzBaz* 35v; *KochPs* 155; A w tym vpewniam káżdą żywą dułżę/ Ze nigdy potym tákich wód nie wzrúłżę/ Któréby miály ziemię opánowác/ Y świat zepłowác. *KochPieś* 33; *KochFrag* 51; lákomftwo/ hárdóść/ łupieftwo/ zdrádá/ nieftátek wśytkich opánował: niespráwiedliwość y nieprawdá gorę wzięłá *SkarKaz*)(3.

2. *Rozciągnąć swoją władzę [na czym]* (1) : Zešli miły Pánie rychley báránká tego/ ktory ma opánowác ná wśyftkiewy ziemi. *RejPos* 12.

3. *Zwyciężyć; dominari PolAnt, Vulg* (7) : Aż podłóżę fprzeciwniki podnołżkiem nodze twoiey/ [...] Opánuiefz w pośrzod nieprzyyacioł *LubPs* Z3.

opanować kogo (5): Zburzćie wśyftkie miefcá/ ná których pogáni cí ktore małz opánowác/ chwalili bogi fwoie *Leop Deut* 12/2; *BibRadz Dan* 11/5; wźák ia wiem iż go [*czarta*] opánował Pan niebá y ziemie/ tuć iuz podobno czárt żadney mocy áni władzey nie ma ná ziemi. *RejPos* 72; *WujNT Act* 19/16. Cf »opanować sprzęciwniki«.

Zwoty: »opanować moc pogańftwa« (1): On íam opánuye moc pogańftwá wśytkyego *LubPs* F2v.

»opanować sprzeciwniki« (1): Opánuiefz fprzeciwniki ták możnie w káżdey ftronie/ [...] Gdyżem cie [...] Vrodził/ ábyś wżywał ze mná rowney zwirzchności. *LubPs* Z2v.

4. *Przytłumić* (1) : gdy przed tyśiącem lat Aryáńka fektá krześciáńftwo byłá iákmiarz opánowálá: rozumiano pośpolićie/ że iuz wiárá kátolicka záginác miáłá. *PowodPr* 55.

5. *Ująć w karby, ujarzmić; uśmierzyć [co]* (7) : *RejZwierz* 113v; W Twoiey ćierpliwości/ opánowálás dułżę twoię o Lucya/ oblubienico Chryftułowá: omierzłyc świeckie márnóści/ doftąpiłás Anyelfkiewy/ w chwale wieczney/ fpołeczności *LatHar* 471.

W charakterystycznych połączeniach: *opanować ciało, duszę, gniew, przypadki, swowolną myśl*.

Zwoty: »[co] w sobie opanować« (3): Ten ízczęćciem záwżdy iáko chce hárcuie/ Kto fwowolną myłl w íobie opánuie. *RejZwierz* 229, 68, 214.

»wszystko opanować około siebie« (1): Abowiem to iest poważnemu nauczciwŹy przypadk/ áby około niego wŹytkim íprawam iego cnotá z rozumem rokázowáá/ á iŹby on wŹytko opánowáł około siebie *RejZwierc* 144.

Szeregi: »opanować i rządzic« (1): A ná cześć/ chwałę/ y wraczenie twoie/ ofiaruięć ciáło y duŹę moię/ ábyś ie ty opánowáł/ y onemi rządzil/ iákoć lię nalepiey podoba. *LatHar* 92.

»opanować a umiarkowác« (1): iuŹ gniew/ iuŹ y wŹytki ine przypadki ínádnie tháki káŹdy w íobie opánowác a wmiárkowác moŹe. *RejZwierc* 68.

6. Rozrzádzić, postanowic [co] (2) : KáŹdý rozum wtem zabládzyl iako Bog moŹnofcz íwa rzadzyl [...] Niebo/ Słonce/ Gwiazdy/ MieŹyácz [...] Tak to dziwnie raczil íprawicz A dzywnie to opánowáł Zyemie ćlowiekowi w mocz dáł *RejKup* 14; Dla nas teŹ Pan krolestwo w niebie opánowáł. *SkarKaz* 245a *marg.*

7. Ogarnác, pojác, zrozumieć [co] (6) : Bo pátrŹ co z dawná o thym Dawid prorokuie/ IŹ mądry człek y niebo moŹnie opánuię. *RejWiz* 129v.

W charakterystycznych połączeniach: *opanować biegi niebieskie, niebo* (2), *świat, wszystko* (2), *ziemię*.

Zwrot: »rozumem opanowác; rozum opánowáł« (3;1): GdyŹ iednochmy rozumem íwiát opánowáli. A práwie iáko krolmi nád wŹytkim zoftáli. *RejWiz* 17v, 10v, Cc4; Rozum ten niebo zyęmię opánowáł/ A przyŹle rzecŹy záwŹdy przepátrowáł. NawieŹtŹy rozum kto pozna íam íebie/ A z buyná myŹlá nie lata po niebie. *RejZwierc* 214.

Szereg: »zwycięŹyć a opanowác« (1): iŹ táki człek myŹli wŹpaniŹy á rozważnego rozumu zwycięŹy á opánuię wŹytki biegi niebieskie. *RejZwierc* 88.

8. Owładnác; przeniknác (27) : *RejZwierc* 144; NuŹ w KrześciánŹwie inŹzym gđie kácerŹstwo opánowáło/ ázaŹ nie widzimy/ iáko tákie obfite nádánia/ poboŹne/ poŹiedŹiono/ rozŹárpano *PowodPr* 50.

opanować kogo (10): WŹytki opánowáá tháka wielka chciwość *RejWiz* 102; Ale iuŹ to nie wolność lecz froga niewola/ Kogo iuŹ opánuię tá márna íwawola. *RejWiz* 136v; A theraz we mnie íámym iuŹ więdnie duŹlá moiá/ y opánowály mię dni vdręczenia [*et possident me dies afflictionis*]. *Leop Iob* 30/16; Abowiem íi pieŹczóŹkowie co ie forthuná opánowáá á co ie roŹpiećilá nigdy nie máią nic pewnego áni nic gruntownego około íebie *RejZwierc* 144v, [213], 226v, 242v; ktore [*gniew i namiętnoŹci*] poŹpolicie írodze zwykly rządzic temi ktore opánuią [*que ferme omnes acerbissimum exercent imperium in eos, quos suae potestatis fecerunt*] *ModrzBaz* 7v; Tedy go rádość niewypowiedziána opánowáá *SkarŹyw* 113. *Cf opanować kogo czym.*

opanować co (15): iuŹ duŹzá dáie znác/ iŹ opánowáá ciáło/ á íwoią íwiatłócią/ iáíne vczyniá cieleŹne ciemnoŹci. *Górndworz* L17; *KuczbKat* 285; *RejZwierc* 3v; *BudNT przedm* b3v; *CzechRozm* 267; bo tám niemoŹe być mieyŹce dobrem rádam/ áni przyŹtoynoŹci/ gdy ferce opánonowály [!] złe á nieŹtworne namiętnoŹci [*cum animum pravae ac distortae affectiones occiiparunt*]. *ModrzBaz* 97v, 5v, 7, 7v; *Oczko* 13, 39v; náŹtępuie íwawola/ y ciáło/ á roŹkoŹy iego opánuią duŹę *SkarŹyw* 558; *KlonŹal* C3v; Opánowáł ferdecŹny bol ítrapione ferce/ OdpocŹynku w záłoŹci wŹyczyc mi niechce. *WisznTr* 13; *PudłFr* 23.

opanować kogo czym (1): *RejPos* 145 *cf* »zakryć i opanowác«.

W charakterystycznych połączeniach: opanować ciało (5), duszę, mózg, serce (4), świat (2); kogo opanuje bogactwo, serdeczny ból, chciwość, dni udręczenia, fortuna, grzechy, łakomstwo, złe namiętności (3), radość, rozkoszy (2), sława z cnotą, swawola, złe zwyczaje; co opanuje ciemność, flegma, melankolia (2), waśń, żarty.

*Szeregi: »zakryć i opanować« (1): Boftwem cie śwym zákryć y opánowác chce. *RejPos* 145.*

*»opanować i zniewolić« (1): Tá rzecz którą tu przypominał iest v mnie iedną nowiną: bobym fie tego niešpodźiewał/ áby kiedy tá rzecz miała serce pobożnych ludzi ták opánowác y zniewolić *CzechRozm* 267.*

9. Opętać, nawiedzić (6) :

*opanować kogo (4): oto was Antykryft opánował który wam rozmaitych Kryštułow nádziałał? *KrowObr* 96v; *BielKron* 467 *WujNT* 208; Czártci/ prawi/ tę moię żonę opánował *ZbylPrzyg* A3v.*

*opanować co (2): bo wnet czárt który iey dużę był opánował/ y ciało trapić począł, y wołála iáko opętána ladá co. *SkarŻyw* 308; *KlonWor* 45.*

W charakterystycznych połączeniach: kogo opanował antykryst, czart (3), Judasz, zdrajca; czart opanował złego człowieka, [czyj] dusze, żonę,

*Szereg: »poduszczyc i opanować« (1): bo y złego człowieka Czárt poduŕczy y opánuie/ iż będzie iego Wikáryim. *BielKron* 467.*

10. Osiągnąć; pozyskać [co] (8) : *RejKup* i7; A ták iáko on Dawid z dawná prorokuie/ Iz kto fie boi Bogá/ niebo opánuie. *RejWiz* 137; O iákaż tho będzie rádość [...] chodźć po obłokoch s Pánem fwoim/ a pothym opánowác z rozlicznemi rádościami/ wieczne krolestwo iego. *RejPos* 135, 142v, 272v; To iest Ciało moie: które złączone iest Boftwu/ obyczáiem nierozdzielnym: które opánowało moc Máyeftatu Bożego *BiałKat* 301.

*W połączeniu szeregowym (1): A nie tylo sobie ono krolestwo gorne Pan Iezus wzięł/ ále y dla nas ie opánował/ y dla nas ná poŕŕeŕsýą w nie wiáchał. Idę/ prawi/ do Oycá gotowác. wam mieyfcá. *SkarKaz* 245a.*

W charakterystycznych połączeniach: opanować niebo, krolestwo gorne (wieczne, w niebie) (4), stolec, radości nieba.

*Zwrot: »opanować wiecznie« (1): á potym opánuiecie wiecznie zemną krolestwo moie. *RejPos* 276v.*

11. Utwierdzić, umocnić [co] (1) : *Oglądáli tu wyerni Bogá w tey możności/ Bogá który ták przyŕŕedł w dziwney ŕwey ŕrogości/ Gdyż on iáko możny krol wŕŕytko pohóldował/ A myeyŕce ŕwoye ŕwyęte zacnye opánował. *LubPs* P5v.*

Synonimy: 1. objąć, posiąć, wziąć, zagarnąć, zająć; 3. zwyciężyć; 4. potłumić; 5. umiarkować, uśmierzyć, 6. postanowić; 7. objąć, ogarnąć, pojąć, zrozumieć, 8. przeniknąć; 9. opętać; 10. osiągnąć, pozyskać, 11. umocnić, utwierdzić.

Formacje współrdzenne cf PANOWAĆ.

Cf OPANOWANIE, OPANOWANY, [OPANUJĄCY]